

PREDIKAN OCH BIBELBRUK I ETT PENTEKOSTALT SAMMANHANG

GREGER ANDERSSON

Örebro universitet

greger.andersson@oru.se

ABSTRACT ❖ Ämnet för artikeln är predikan och bibelbruk i ett väckelsekristet och pentekostalt sammanhang. Min utgångspunkt är att predikan kan beskrivas, med ett begrepp jag hämtat från Clara Nystrand, som ”teologisering”, eftersom predikanter gör teologi när de förkunnar. I den processen möts och förhandlas bibeltexter, teologi, samtiden och predikantens uppfattning om åhörarna och deras situation. En omdiskuterad fråga är hur dessa faktorer ska viktas mot varandra. Jag resonerar om denna fråga utifrån två modeller för predikan: bron och väven. Den del av predikanter teologisering som främst intresserar mig rör det kristna livet, hur detta kan (bör) levas och hur det kan (bör) förstås. Jag utgår i diskussion av detta tema från påståendet att såväl Bibeln och teologin som enskilda kristnas livstolkning kan beskrivas i termer av berättande. Givet detta synsätt ställer jag frågan om hur dessa nivåer relateras till varandra i pentekostal och karismatisk förkunnelse i det som ibland beskrivs som världens mest sekulära land. Ett återkommande motsatspar såväl i analysen av predikan och bibelbruk som i diskussionen om kristen livstolkning är avstånd och närhet. ❖

INLEDNING

Varje vecka samlas tiotusentals personer i Sverige för att höra en predikant utlägga en antik text och tillämpa den på sitt och sina åhörars liv. Det är detta speciella bibelbruk, framför allt i ett väckelsekristet och pentekostalt

sammanhang,¹ som är ämnet för den här artikeln. När jag tar mig an detta ämne utgår jag från litteraturstudier, från närläsningar av predikningar, och från enskilda intervjuer och fokusgruppsintervjuer med kristna om hur de förhandlar tron. Jag relaterar också till forskning på predikan i Svenska kyrkan, framför allt Clara Nystrands avhandling *Teologisering i predikan: Vad det är och hur det skedde i Svenska kyrkan år 2020* (2024).² Nystrand undersöker hur präster gör teologi i predikan och vad denna teologi innehåller.³ De frågor jag kommit att intressera mig för är snarlika: Hur kan predikan som texttolkningsprocess förstås? Vilken är den teologi som kommer till uttryck i predikningar? Vad säger predikningarna om det kristna livet, hur det kan (eller bör) levas och hur de kan (eller bör) förstås? I artikeln fokuserar jag i första hand den första och den sista av dessa frågor. De tre frågorna hänger dock nära samman.

I ett första avsnitt resonerar jag om predikan som texttolkningsprocess. Därefter diskuterar jag hur de olika inslagen i denna process kan viktas mot varandra, utifrån två metaforer för predikan: bron och väven. Slutligen diskuterar jag frågan om tillämpning. I denna del relaterar jag till det numera vanliga påståendet att såväl Bibeln och teologin som det kristna livet kan beskrivas i termer av berättelse och berättande (narrativ).⁴ Jag intresserar mig helt enkelt för hur dessa båda nivåer, det vill säga den kristna tron som en berättelse respektive individers livstolkning, relateras till varandra i pentekostal och karismatisk förkunnelse. Avslutningsvis pekar jag ut några frågor för fortsatta studier. Syftet med artikeln är dels

¹ Pentekostalism betecknar en kristendomstyp som visserligen inkluderar pingströrelsen men som är större än denna. För en beskrivning av pentekostalismen se till exempel Allan Anderson, *An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

² Clara Nystrand, *Teologisering i predikan: Vad det är och hur det skedde i Svenska kyrkan år 2020* (Lunds universitet: Avhandling, 2024).

³ Nystrand, *Teologisering*, 48, 62.

⁴ Se bland annat Roland Spjuth, *Om Gud och allt annat* (Malmö: Spricka, 2020); Stanley Hauerwas och L. Gregory Jones, red., *Why narrative? Readings in Narrative Theology* (Grand Rapids: Eerdmans, 1989). Jag har skrivit mer utförligt om kristen tro och berättande i Greger Andersson, "Att tala om kristen tro i termer av en berättelse", i *Barmhärtighetens gemenskap: Festskrift för Roland Spjuth*, redigerad av Carl-Magnus Carlstein et al. (Malmö: Spricka, 2021), 193–209.

att sammanfatta de studier jag gjort på predikan, dels att öppna för fortsatta samtal och fortsatt forskning på frikyrklig och pentekostal förkunelse.

PREDIKAN SOM TEOLOGISERING

Uttrycket ”teologisering”, som jag hämtat från Nystrand, indikerar att predikanter gör teologi när de förkunnar.⁵ I denna process tolkar de en text, utlägger dess betydelse och tillämpar budskapet på sina åhörare. En predikans syfte kan, med termer från litteraturredaktiken, anges i termer av transfer och transformation.⁶ Tanken är alltså att en predikan ska leda till ett möte mellan textvärlden och åhörarnas livsvärld (deras erfarenhetsvärld) som i förlängningen ska påverka deras sätt att leva i världen och tänka om världen. Det predikade ordet förväntas, för att uttrycka sig med biblisk terminologi, bära frukt.

Predikan kan följaktligen beskrivas som retorisk. Förkunnaren vill åstadkomma något och adresserar en förändringsbar situation (en retorisk situation).⁷ Uppgiften kompliceras dock av att predikan i allmänhet är monologisk. Mötet mellan texten och åhörarnas livsvärld sker alltså inte i en direkt dialog mellan text och åhörare utan indirekt genom predikantens tal. Detta tal organiseras ofta enligt en struktur som Paul Scott Wilson beskriver som en rörelse från ”trouble to grace”.⁸ Predikanten ska alltså identifiera ett eller flera problem (”trouble”) hos åhörarna som

⁵ Nystrand, *Teologisering*. Hon hänvisar i sin tur, när hon beskriver begreppet, till Davids Schnasa Jacobsen, *Homiletical Theology: Preaching as Doing Theology* (Eugene: Cascade Books, 2015), och Leonora Tubbs Tisdale, *Preaching as Local Theology and Folk Art* (Minneapolis: Fortress, 1997).

⁶ Transfer betecknar att läsning och litteraturundervisning syftar till att det ska uppstå ett möte (en dialog) mellan en läst text och läsarens erfarenhetsvärld. Se till exempel Örjan Torell, *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland* (Rapport från projektet Literary Competence as a Product of School Culture; Härnösand: Mitthögskolan, 2002).

⁷ För begreppet ”retorisk situation”, se Brigitte Mral m.fl., *Kritisk retorikanalys: Text, bild, actio* (Ödåkra: Retorikförlaget, 2016).

⁸ Paul Scott Wilson, *The Practice of Preaching* (Nashville: Abingdon, 1995), se också Eugene L. Lowry, *The Homiletical Plot: The Sermon as Narrative Art Form* (Louisville: John Knox, 2001).

predikan svarar på ("grace"). En annan komplicerande faktor är att åhörargrupperna kan ha olika karaktär. Det kan röra sig om allt ifrån en liten tät gemenskap där förkunnaren har god kännedom om åhörarna och där de kan förväntas dela samma föreställningar ("doxa"),⁹ till åhörargrupper som är mer spridda och kanske till stora delar okända för talaren. Ett tredje problem för dagens förkunnare är att avståndet mellan de bibliska texterna och åhörarnas världsuppfattning troligen är större än någonsin. Predikanter måste förhålla sig till och försöka överbrygga detta avstånd. Det gäller både när de försöker att läsa ut vad texterna lär i vissa frågor och då de vill skapa ett mer direkt möte mellan sina åhörare och en text.

TEOLOGISERINGSPROCESSEN

Termen "teologisering" uttrycker, som nämnts, att predikanter i förkunseln inte endast förmedlar en bibeltext eller en teologisk sanning. De gör teologi. Nystrand anser att detta sker i en dialog mellan bibeltext, tradition och en viss kontext.¹⁰ Jag väljer att lista fem faktorer, även om Nystrands "kontext" kan sägas rymma faktorerna 3 och 4 i min lista: (1) en eller flera bibeltexter; (2) Bibeln som helhet och kyrkans tradition/teologi; (3) predikantens och åhörarnas samtid; (4) predikantens uppfattning om åhörarna och deras situation (livserfarenheter eller föreställda sådana); samt (5) syftet med predikan.

Den första punkten, bibeltexterna, gäller vilka texter som predikas och hur detta urval går till samt hur texterna tolkas eller används.¹¹ Punkt två handlar om hur den utvalda textens betydelse i dess historiska och litterära kontext relateras till det som uppfattas som Bibelns sammanhän-

⁹För begreppet "doxa" se Brigitte Mral m.fl. 2016. Doxa relaterar nära till ett gemensamt språk, se Emmanuel Alenklint, "Lammet, blodet, floden: Kanaans tungomål i den tidiga svenska pingströrelsen", *HYBRID* 4 (2026), 1–32.

¹⁰Nystrand, *Teologisering*, 22.

¹¹Umberto Eco, *Six Walks in the Fictional Woods* (Cambridge: Harvard University Press, 1994), gör en distinktion mellan tolkningen av en text och användandet av en text. Eco är en av många teoretiker som menar att även om en texts kan interpreteras på olika sätt så kan den inte betyda vad som helst. Däremot kan man använda en text hur som helst.

gande eller överordnade budskap. Punkten handlar också om hur det budskap som då framkommer tolkas i relation till kyrkans eller predikantens teologi.¹²

Den tredje punkten gäller relationen mellan textvärlden och predikantens samtid. Det handlar dels om vad som bedöms som kontextuellt och endast giltigt i ett visst sammanhang respektive vad som är överförbart till samtiden, dels om förhållandet mellan en biblisk och en samtida världsbild.¹³

Den fjärde och femte punkten hänger nära samman då de relaterar till predikans retoriska funktion och vad predikanten önskar uppnå med förkunnelsen.

Jag kommer att relatera till dessa punkter i den fortsatta framställningen men fokuserar främst frågan om hur dessa faktorer viktas mot varandra. Jag tar mig, som nämnts ovan, an denna fråga genom att ställa fram två modeller som beskrivs med hjälp av metaforerna ”en bro” respektive ”en väv”.¹⁴ Jag beskriver modellerna och argument för och emot dem. I slutet av avsnittet diskuterar jag så modellerna i relation till berättande texter i Hebreiska bibeln.

¹² Nystrand, *Teologisering*, 137–138, talar om fyra sätt att förhålla sig till traditionen: (1) radikal lydnad, (2) evolutionär eller organisk utveckling, (3) motstånd, vägran och revision samt (4) rop från framtiden. Det senare alternativet beskrivs som eskatologiskt och profetiskt. En komplicerande faktor är förstås att förändringar i teologin endast blir synliga i större studier som kan visa på tendenser och glidningar över tid. Ulrik Josefsson och Magnus Wahlström, ”Pingst i rörelse och samfund: En analys av Pingst – fria församlingar i samverkan”, i *Pentekostalismen i Sverige på 2020-talet*, redigerad av Jan-Åke Alvarsson (Skellefteå: Artos, 2021), 121–168, menar sig dock kunna se förändringar i synen på eskatologin och på andedopet i ett studium av några predikningar.

¹³ Craig S. Keener, *Spirit Hermeneutics: Reading Scripture in Light of Pentecost* (Grand Rapids: Eerdmans, 2016), förordar en exegetisk tolkning av text i kontext, men han anser att detta inte behöver innebära en uppgörelse med en biblisk världsbild. Han syftar då inte på att jorden är platt, att Gud öppnar himlens fönster när det regnar etcetera. Det han talar om är en tro på att Gud verkar i världen och att det därför kan ske saker som vi talar om som övernaturliga. Man skulle kanske kunna tala om tre alternativ: (1) en hållning som inte tar hänsyn till kontexten eller texternas genre utan anser att allt ska läsas som det står, (2) Keeners alternativ där man tolkar texten utifrån dess genre och historiska kontext men accepterar världsbilden och (3) att välja att inte godta världsbilden och därför omtolka (översätta) övernaturliga inslag.

¹⁴ Även Nystrand, *Teologisering*, 58–64, använder dessa metaforer och talar om väven som en makramé.

BRON ELLER VÄVEN

Enligt bromodellen går predikanten över bron till bibeltexten för att utläsa ett budskap. Budskapet relateras sedan till Bibeln som helhet och till teologin. Predikanten återvänder sedan över bron och förmedlar och tillämpar budskapet för församlingen. Detta sker ofta med hjälp av illustrationer i form av analogier, exempel och metaforer.¹⁵ Hermeneutiskt betonar modellen *avståndet* mellan textvärlden och livsvärlden. De som förordar modellen menar att dess styrka ligger i att texterna verkligen får komma till tals och ges prioritet, samt att åhörarna, givet att metoden är transparent, kan pröva det som sägs.¹⁶

I vävmodellen vävs i stället alla de nämnda faktorerna, texterna, teologin, samtiden och inte minst åhörarna och deras situation, samman. Detta görs antingen genom hela tolkningsprocessen eller i själva predikan. Modellens styrka ligger i att det finns en omedelbar koppling mellan livsvärld och textvärld och att alla inslag i texterna och i förkunnelsen därmed kan framställas som direkt relevanta för åhörarna och deras liv. Här betonas alltså *närhet*.

BRON

Det typiska exemplet på bromodellen är textutläggande förkunnelse (eng. "expository preaching"). Detta sätt att tolka och utlägga texterna beskrivs i en lång rad läroböcker och präglar utbildningen i bibelvetenskap vid många teologiska utbildningar.¹⁷

¹⁵ Se Thomas G. Long, *The Witness of Preaching* (3:e utg.; Louisville: John Knox, 2016).

¹⁶ Detta förslag framkommer i Hans Sundberg och Pontus Tunhav, "Lärorna i Knutby: En studie av förkunnelsen åren 2001–2006", i *Entusiastisk kristendom och fanatism i Knutby: reflektioner och lärdomar från ett forskningsprojekt*, redigerad av Ulrik Josefsson och Magnus Wahlström (Uppsala: IPS, 2021), 115–159; samt Joel MacInnes och Andreas Wessman, "Hör vad Anden säger! Bibelsyn och bibelbruk i karismatisk miljö", i Josefsson och Wahlström, *Entusiastisk kristendom*, 159–181.

¹⁷ Se de böcker som nämns i noterna 18–20 samt till exempel Gordon Fee och Douglas Stuart, *Att läsa och förstå Bibeln: En handbok* (Örebro: Libris, 2002); Sidney Greidanus, *The Modern Preacher and the Ancient Text: Interpreting and Preaching Biblical Literature* (Grand Rapids: Eerdmans, 1988).

I den här modellen framställs de olika stegen i predikantens tolkning i kronologisk ordning. Det första steget är att välja ut och sedan tolka den bibeltext som ska utgöra predikotext. För att kunna tolka texten har en del predikanter en omfattande utbildning i bibelvetenskap. Dessutom har de tillgång till en uppsjö av hjälpmedel i form av till exempel vetenskapliga bibelkommentarer. Syftet med denna del av tolkningsprocessen är att förkunnaren ska få en djup förståelse för den aktuella textens betydelse i dess historiska och litterära sammanhang. Eftersom predikan har ett retoriskt syfte i relation till åhörarna söker predikanter i sin texttolkning efter en texts ärende eller budskap. Så talar till exempel Haddon Robinson om att finna textens "Big Idea"¹⁸ och Thomas Long om textens "claim",¹⁹ Craig S. Keener talar om "principer"²⁰ medan Chris Wright förordar det han beskriver som en "paradigmatisk" tolkning.²¹

I texttolkningen skiljer man mellan situationsbestämda budskapsbärande texter och texter som inte har ett tydligt budskap in i en speciell situation. De förra kan läsas som direkt eller sekundär kommunikation. Som direkt kommunikation antas budskapet vara riktat även till dagens läsare/åhörare. Om man i stället ser det som sekundär kommunikation, vilket företrädare för metoden förespråkar, vill man förstå principerna i eller bakom det som sägs för att sedan försöka utträna vad dessa principer kan betyda för nutida läsare/åhörare. Detta sker ofta genom att man söker efter analoga (jämförbara) situationer i nutiden på vilka principerna kan tillämpas. När det gäller texter som inte är situationsbestämda (eller budskapsbärande) så kan man gå till väga på olika sätt, till exempel kan man (1) söka efter bakomliggande principer, (2) tolka texterna kristologiskt eller frälsningshistoriskt, eller (3) söka efter ett slags analogier mellan karaktärer eller situationer i texterna och människor och människors situationer i dag.

¹⁸ Haddon W. Robinson, *Biblical Preaching: The Development and Delivery of Expository Messages* (2 utg.; Grand Rapids: Baker Academic, 2001).

¹⁹ Long, *Witness*.

²⁰ Keener, *Spirit Hermeneutics*.

²¹ Christopher J. H. Wright, *Old Testament Ethics for the People of God* (Leicester: InterVarsity, 2004).

För att kunna ta ställning till inte bara vad en text betydde utan också vad den betyder relaterar predikanten i nästa steg textens budskap till en större helhet, det vill säga till Bibelns överordnade budskap och kyrkans teologi. För detta krävs att predikanten har en uppfattning om hur enskilda texter förhåller till det som betraktas som Bibelns centrala budskap. Dessutom bör predikanten vara medveten om utifrån vilka teologiska föreställningar han eller hon tolkar ordet och vilka föreställningar förkunnelsen förmedlar.

Predikanten sätter, slutligen, dessa meningsnivåer i dialog med sitt eget och sina åhörarens liv, så att textvärld och livsvärld möts. Det sista steget kan beskrivas som en "översättning" av budskapet från ett visst sammanhang till ett annat. Det är emellertid mer än en översättning eftersom predikanten inte enbart presenterar en textanalys. Predikantens tolkning blir i själva verket den nya text åhörarna möter.

I denna beskrivning framträder att jag uppfattar att tolkningsprocessen i textutläggande förkunnelse går utöver den rena exegetiken. Men trots att metoden, i alla fall i praktiken, innebär att man relaterar en texts budskap till Bibeln som helhet och till teologin samt föreslår hur det budskap som då framkommer kan (bör) tillämpas av åhörarna, hävdar företrädare för modellen att bibelordet verkligen får komma till tals i processen.²² Man anser dessutom att metoden, givet att den är rationell och transparent, ger församlingen möjlighet att pröva det som sägs. Dessutom har modellen potential att göra rättvisa åt mångfalden i texterna och de spänningar som finns mellan olika texter och textnivåer. Vi kan alltså konstatera att de som förordar bromodellen anser sig prioritera texterna i relation till de övriga faktorerna i teologiseringsprocessen. I relation till åhörarna och det kristna livet betonas avstånd snarare än närhet.

Bromodellen skulle kunna kritiseras för att skapa ett så stort avstånd mellan text och liv att det uppstår transferblockeringar, så att texten aldrig

²² En företrädare för metoden, Gordon Fee, menar i *Gospel and Spirit: Issues in New Testament Hermeneutics* (Peabody: Hendrickson, 1991), att en tolkare ska sträva efter största möjliga objektivitet vid tolkningen av texten medan de senare stegen i teologiseringsprocessen blir mer subjektiva.

sätts i dialog med livsvärlden.²³ Man skulle också kunna ifrågasätta den vanliga tanken hos företrädare för metoden att textens mening finns i författarens intention, eller kanske snarare, i väl underbyggda hypoteser om författarens intention. Hur förhåller sig denna meningsnivå till andra meningar som uppstått i olika tolkande kontexter och i den aktuella predikans kontext? Man kan också ifrågasätta budskapsläsningen och tanken att varje text är bärare av ett budskap. Mot denna kritik kan man invända att de som företräder metoden troligen utgår ifrån att det finns teologiska teman i Bibeln som på olika sätt kommer till uttryck i de enskilda texterna. Edward Farley har dock ställt frågan om det verkligen är kyrkans uppgift att förkunna Bibeln eller om uppgiften är att förkunna evangeliet.²⁴ Frågan relaterar nära till det återkommande påståendet att Nya testamentets författare inte tolkar texterna i Hebreiska bibeln historiskt. I stället ägnar de sig åt ett slags baklängesläsning, där de tolkar de gamla texterna utifrån evangeliet.²⁵

VÄVEN

Frida Mannerfelt har publicerat en artikel där hon granskat undervisningen om predikan för blivande präster.²⁶ Hon menar att en förändring inträtt, som innebär att åhörarna och deras roll fått en viktigare funktion i predikan. Den tidigare nämnda Nystrand som analyserat drygt 200 predikoutkast från präster i Svenska kyrkan beskriver predikan som en väv eller en makramé, eftersom hon anser att alla de faktorer hon hänvisar till (bibeltext, tradition och en viss kontext) vävs samman i predikningarna.

Det är intressant att jämföra dessa framställningar med beskrivningar av pentekostal hermeneutik. Så här skriver Jan-Åke Alvarsson om pingstvänners bibeltolkning:

²³ Begreppet "transferblockering" är från Torell, *Hur gör man?*.

²⁴ Edward Farley, "Preaching the Bible and Preaching the Gospel", i *A Reader on Preaching: Making Connections*, redigerad av David Day (Aldershot: Ashgate, 2005), 90–103.

²⁵ Se Richard B. Hays, *Reading Backwards: Figural Christology and the Fourfold Gospel Witness* (Waco: Baylor University Press, 2016).

²⁶ Frida Mannerfelt, "Kontrast och kontinuitet: Predikoideal i Svenska kyrkans prästutbildning 1903–2017", *Svenskt gudstjänstliv* 93 (2018), 123–162.

Medan evangelikaler ... lärt sig att först läsa texten, sedan fundera kring den och tolka den (gärna med hjälp av speciella tolkningsmodeller), och slutligen utlägga den, följde pingstvännerna en helt annan metod. De började ofta i vittnesbördet. Utifrån det man upplevt läste man sedan Bibeln och fann likheter mellan sina egna upplevelser och Bibelns skildringar.²⁷

Alvarsson förklarar därefter att en pingstvän inte börjar med att försöka förstå en text i dess socio-kulturella kontext för att på så vis komma åt författarens mening utan ”gör alltså ofta helt annorlunda. Bibelordets mening, så som det tolkas i ljuset av ens egna erfarenheter, och så som det upplevs, i inspiration från den Helige Ande är det som förkunnas”.²⁸

Det tycks som om Alvarsson när han talar om ”evangelikala” syftar på företrädare för det jag beskrivit som bromodellen och exemplifierat med textutläggande förkunnelse. Man kan invända mot Alvarssons generaliserande beskrivning och hävda att det även finns pingstförkunnare som använder bromodellen och att det finns teologer som på olika sätt vill förena ett pentekostalt anslag med en exegetisk tolkning av bibeltexterna i kontext.²⁹

En viktigare fråga i det här sammanhanget är om Mannerfelt och Nystrand talar om samma sak som Alvarsson. De förra kan ju med vävmodellen syfta på predikan som framförande. Det skulle innebära att den tolkningsprocess som ligger till grund för förkunnelsen kan ha skett i enlighet med traditionella exegetiska metoder. Alvarsson däremot tycks syfta på själva tolkningsprocessen. I det förra fallet skulle man då läsa och tolka texterna i kontext genom ett noggrant exegetiskt studium för att sedan i predikan väva samman en teologiserande dialog mellan texten, Bibeln som helhet, teologin, samtiden och åhörarna. I det senare fallet tolkar man i stället bibelordet i relation till sina upplevelser och erfarenheter.

²⁷ Jan-Åke Alvarsson, *Om pingströrelsen: Essäer, översikter och analyser* (Skellefteå: Artos, 2014), 294.

²⁸ Alvarsson, *Om pingströrelsen*, 294.

²⁹ William K. Kay, ”The Ecclesial Dimension of Preaching”, i *Toward a Pentecostal Theology of Preaching*, redigerad av Lee Roy Martin (Cleveland: CPT, 2015), 200–215, diskuterar några engelska förkunnare inom pingströrelsen och nämner att flera förkunnare, till exempel Donald Gee, predikade textutläggande.

Jag är inte helt klar över vad det innebär att tolka bibeltexter i dialog med ens erfarenheter och har försökt närma mig frågan i några studier. I ett studium undersökte jag självbiografier och memoarer av ledande pingstvännar för att se hur de gick till väga då de tolkade vissa andliga upplevelser som ett andedop.³⁰ Det som framkom var att de gjorde detta i dialog med texterna och med sina egna och andras upplevelser. I den processen uppstod ett slags grundmönster (eng. "master narrative") för andedopet. I ett annat studium analyserade jag en predikan av Lewi Pethrus och en predikan av Tomas Sjödin.³¹ Pethrus, som predikar över Abrahams nära offer av Isak (1 Mos 22), använder en metod som jag beskrev som en "iklädnadens hermeneutik".³² Det innebär att han lägger berättelsen som ett förklarande raster över de svårigheter som han uppfattar att församlingsmedlemmarna upplever. Tomas Sjödin utgår i en predikan med titeln "reservkraft" från en berättelse i evangelierna (Luk 18:35–43) där Jesus frågar en blind man vad han vill att Jesus ska göra för honom. Till skillnad från Pethrus tar Sjödin sin utgångspunkt i avståndet mellan liv och text när han ställer sin erfarenhetsvärld som pappa till två pojkar med en "fortskridande odiagnostiserad hjärnsjukdom" i dialog med texten.³³ Han landar till slut i en tolkning som utgår ifrån att texten

³⁰ Greger Andersson, "To Live the Biblical Narratives: Pentecostal Autobiographies and the Baptism in the Spirit", *PentecoStudies* 13/1 (2014), 112–127. Den jag studerade var Charles G. Finney, se Garth M. Rosell and Richard A. G. Dupuis, *The Memoirs of Charles G. Finney: The Complete Restored Text* (Grand Rapids: Zondervan, 1989); Thomas B. Barratt, *When the Fire Fell and an Outline of My Life* (Oslo: Alfons Hansen & Sønner, 1927); idem, *Erindringer* (Oslo: Filadelfiaforlaget, 1941); Lewi Pethrus, *Medan du stjärnorna räknar: Vallpojken och vår Herre* (Bromma: Filadelfia, 1974); Dennis J. Bennett, *Nine O'Clock in the Morning* (Alachua: Bridge-Logos, 1970).

³¹ Greger Andersson, "Theology on the Borderline of Narrative: Two Sermons as Test Cases", i *Borderliners: Searching the Boundaries of Narrativity and Narratology*, redigerad av P. Krogh Hansen (Köpenhamn: Medusa, 2009), 197–218.

³² Utrycket kommer från ett samtal med Göran Sahlberg.

³³ Radioversionen av predikan börjar så här: "Några ord till dig som (ehh) kanske i sällskap med mig tycker att avståndet mellan Bibelns fantastiska berättelser och den egna grusgången ibland känns alldeles för långt. Outhärdligt långt ibland (ehh). Det är utifrån en enda fråga i den text Peter läste idag och det är frågan: 'Vad vill du att jag ska göra för dig?' Det är Jesus fråga: 'Vad vill du att jag ska göra för dig?' Tänkte försöka uppehålla mig kring texten, men jag ska börja och sluta hemma, här på Högagårdsvägen 32 i Säve. (Ehh) jag är pappa till tre pojkar två av dom bär en fortskridande

på en "djupare nivå" handlar om möten och kärlek. Om Pethrus alltså använder en bibeltext för att begripliggöra de erfarenheter som församlingen och enskilda medlemmar upplevde, måste Sjödin, utifrån sin livssituation, finna en tolkning som gör att texten kan skapa "reservkraft" i relation till hans erfarenhetsvärld.

I ett annat studium där jag laddade ner alla predikningar från webbsidan "söndag hela veckan" en viss söndag, där kyrkan hade Pingst i namnet (ca 20 stycken), framkom att dessa predikanter inte tolkar text i kontext.³⁴ I stället rör de sig fritt mellan olika texter i Bibeln, som om Bibeln utgjorde en enda sammanhängande text.³⁵ De kan därvid utgå från ett tema eller ett nyckelord som de studerar via ett slags konkordansmetod. De tycks undvika svåra texter eller allegoriserar dem.³⁶ I tolkningen av texten betonar de närhet. Förkunnarna läser ofta in sig själva och åhörarna direkt i texterna utifrån en modell jag beskrev som "vi som de", "nu som då" och tenderar att tolka texterna som direkt snarare än sekundär kommunikation. De använder illustrationer i form av analogier, exempel och olika bilder. En vanlig metod är ett slags "bredvidställning" där bibeltexter ställs bredvid berättelser om situationer i predikantens samtid. Mitt intryck i det aktuella studiet var att predikanterna "använder" snarare än tolkar texterna.³⁷ Vad jag menar är att de tycks predika i stort sett samma budskap hela tiden och att texterna används för att illustrera och konkretisera det som sägs. Dessutom ger texterna förstås auktoritet åt budskapet.

odiagnostiserad hjärnsjukdom. Jag har lärt mig själv att säga dom orden: fortskridande odiagnostiserad hjärnsjukdom. De ord som egentligen betyder att våra pojkar sluts in i sig själva och i sin värk, ord som egentligen betyder att deras liv tycks bli alldeles för kort."

³⁴ Greger Andersson, "Pentekostal hermeneutik: Hur tolkar svenska pingstpredikanter Bibeln?", *SJLT* 7 (2021), 1–18.

³⁵ Kenneth J. Archer, *A Pentecostal Hermeneutic for the Twenty-First Century: Spirit, Scripture, and Community* (London: T&T Clark, 2004), talar om detta som bibelläsningssmetoden och menar att den är typisk för pentekostaler.

³⁶ När en predikant talar om att Josua sa till solen att stå stilla frågar hen: "Var håller solen på att gå ner i ditt liv?" En annan talar om uppväckande av Lasarus och gör jämförelsen med att bli kristen men att man fortfarande kan behöva befrias från de bindlar man är inlindad i. En tredje talar om att Paulus skakar av en orm som bitit honom i elden och säger att det är så vi ska behandla ormar. Predikanten tillägger genast att hen syftar på bildliga ormar.

³⁷ Se not 11.

Poängen med vävmodellen är att det skapas en dialog mellan bibeltexter, teologi, samtiden och åhörarnas erfarenheter och att denna dialog genomsyrar framställningen och ibland även den tolkning som föregår predikan. I och genom denna väv gör predikanten teologi. De som förespråkar bromodellen oroar sig för att texternas roll blir försvagad i vävmodellen och att den meningsgivande hermeneutiska distansen mellan textvärld och livsvärld kan gå förlorad.³⁸ Denna distans anses viktig både för förståelsen av texterna och för att den kan generera en kritisk blick på den egna förståelsehorisonten. Att betoningen på närhet påverkar förståelsen av texterna skulle då bland annat märkas genom att predikanter som utgår från väven undviker vissa texter eller tämjer dem. Detta skulle kunna leda till att åhörarna får en felaktig bild av Bibeln. Dessutom riskerar predikan att bli alltför knuten till människor och deras behov. Man kan till och med säga att den primära frågan i en del predikningar är ”Var finns jag i den här texten?” eller ”Vad säger den här texten om mig?”. Detta förstärks av att syftet i flera av de predikningar jag studerat och i Nystrands exempel tycks vara att förmedla tröst och själavård.³⁹

Det finns alltså en risk att även vävmodellen kan blockera transfer, men denna gång genom att texterna inte kommer till tals. Det är också värt att lägga märke till att det inte enbart är åhörarna och deras situation som kan få större plats i tolkningen i denna modell. Det gäller också för de andra faktorerna i processen, det vill säga predikanternas teologi och deras syn på samtiden. Så tycks exempelvis de pingstpredikanter jag studerat, som nämnts, använda texterna för att förkunna en på förhand given teologi. Såväl urvalet av texter och tolkningen av dessa kan alltså komma att anpassas till det budskap man vill förmedla.⁴⁰

³⁸ Se Hans-Georg Gadamer, *Sanning och metod: I urval* (Göteborg: Daidalos, 1997); Anthony C. Thiselton, *New Horizons in Hermeneutics* (Grand Rapids: Zondervan, 1992). Frågan diskuteras även inom litteraturdidaktiken, se Mads Breckan Claudi och Audhild Norendal, red., *Litteraturhistoriske muligheter: I forskning og undervisning* (Oslo: Universitetsforlaget, 2022).

³⁹ I de predikningar jag analyserade fanns inga (eller få) referenser till samhällsproblem.

⁴⁰ Ibland tycks Bibeln spela en ganska underordnad roll för predikanter. Long, *Witness*, nämner att han stött på flera fall där predikanter kopierar andras predikningar. Keener, *Spirit Hermeneutics*,

DE TVÅ MODELLERNA TILLÄMPADE PÅ BIBLISKT BERÄTTANDE

Jag kommer nu att tämligen kortfattat diskutera de presenterade predikomodellerna i relation till berättelser i Hebreiska bibeln. När läsare tar sig an dessa berättelser känner de i allmänhet igen de narrativa strukturerna även om själva innehållet kan kännas främmande. Det som framför allt skiljer dessa berättelser strukturellt från vår tids litteratur är att de är oerhört kortfattade, vilket skapar en mängd luckor. Dessa luckor gäller inte minst, också på grund av det externa perspektivet, karaktärernas inre liv. En annan faktor som har stor betydelse för predikan är, som Robert Alter påpekar,⁴¹ att karaktärerna skiljer sig från karaktärerna hos till exempel Homeros genom att de är oförutsägbara. Trons fader Abraham kan tvivla, den främste av kungar, David, kan falla. Detta, menar Alter, skapar ett oklart förhållande mellan utväljelse och moral. Ett annat utmanande inslag i berättelserna är förstås Gud. Ytterligare en faktor som spelar roll för predikan är att berättelserna är formade utifrån "tellability", vilket innebär att de dras till det oväntade och anmärkningsvärda.

De som förespråkar textutläggande förkunneelse (bromodellen) tycks, som vi sett, i allmänhet anta att varje enskild bibeltext är bärare av ett budskap, eller gestaltar någon form av teologisk eller moralisk tematik. Det är detta budskap som predikanten ska komma åt, för att sedan förmedla det till sina åhörare. Alltså söker man lärdomar eller principer även i Bibelns berättelser. Litteraturvetaren Mieke Bal nämner i en av sina böcker om Domarboken i Bibeln att bibelvetare förefaller styrda av en parasitisk moralisk kod.⁴² Jag har till och med frågat mig varför man tenderar att företräda samma teologi som Jobs vänner. En möjlig förklaring är att man helt enkelt är påverkad av viljan att finna budskap. En annan möjlig förklaring är förstås att man antingen uppfattar att Bibeln har en

berättar om TV-predikanten Jim Bakker att det var först när han hamnade i fängelse som han började läsa Bibeln. Fram till dess hade han predikat det han läst hos andra. Han uppfattade dock att folk slutade komma när han började predika Bibelns budskap.

⁴¹ Robert Alter, *The Art of Biblical Narrative* (New York: Basic, 1981), 117–126.

⁴² Mieke Bal, *Murder and Difference: Gender, Genre, and Scholarship on Sisera's Death* (Bloomington: Indiana University Press, 1988), 50.

sådan moralisk teologi eller att man själv företräder en sådan teologi och att man därför tolkar texterna i relation till denna.

I studier av pingstpredikningar (vävmodellen) framträder en delvis annan bild. Om dessa predikanter över huvud taget relaterar till berättelserna i Hebreiska bibeln är det i allmänhet för att illustrera poänger i predikan.⁴³ Framför allt används dessa texter, precis som i många kristna sånger, för att de återger besvärliga situationer, vilka antas visa hur hårt, besvärligt och svårtytt den troendes liv kan vara. Man söker alltså efter identifikation med karaktärerna eller med de situationer som framställs snarare än generella, abstrakta principer.⁴⁴

Jag har valt att använda berättelserna i Hebreiska bibeln som exempel av flera skäl. De har ofta en litterär karaktär och gör därför motstånd mot en traditionell budskapsläsning. Det kan därför framstå som förklarligt att predikanter sällan tar sig utgångspunkt i dessa texter.⁴⁵ Samtidigt har det visat sig att berättelserna just på grund av sin litterära karaktär och som en följd av att de framställer människor och situationer ofta använts som identifikationsytor för predikanter. Här kan man jämföra med användningen av situationer som framställs i skönlitteraturen i olika yrkesutbildningar.⁴⁶ Sammantaget framträder i bruket av dessa berättelser två olika sätt att skapa transfer mellan text och liv.

ATT TILLÄMPA BUDSKAPET

Ett centralt antagande i denna artikel är att predikan syftar till ett transformativt möte mellan text och liv. I avsnittet om bro- och vävmodellerna

⁴³ Se också David Davage, "Kan Gamla testamentet bli som nytt? Förkunnelse i skuggan av ett 'döende' testamente", *HYBRID* 1/1 (2023), 21–60.

⁴⁴ Man skulle kunna hävda att dessa berättelser framställer de mänskliga predikamenten i Guds värld. För de förenklingar som kan uppstå när man i stället försöker "tämja" berättelserna, se David Davage och Lena-Sofia Tiemeyer, "Gamla testamentet för barn? En studie av hur barnbiblar hanterar det dödliga våldet i 1 Sam 17", *HYBRID* 4 (2026), 58–97.

⁴⁵ Man kan fråga sig, men detta behöver studeras empiriskt, om företrädare för bromodellen tenderar att utgå från budskapstexter som till exempel breven och om det är vanligare att företrädare för vävmodellen utgår från berättande text i både Hebreiska bibeln och Nya testamentet.

⁴⁶ Se till exempel Rita Charon, *The Principles and Practice of Narrative Medicine* (New York: Oxford University Press, 2017).

har jag belyst risken för så kallade transferblockeringar – hinder som kan uppstå när avståndet till den bibliska texten blir så stort att den förlorar sin relevans för det levda livet. Samtidigt kan en alltför stark betoning på närhet till texten också skapa blockeringar, då textens egen horisont riskerar att förloras. Predikantens utmaning ligger i att navigera mellan dessa horisonter: den horisont ur vilken texten är skriven, och den horisont som dagens lyssnare bär med sig till texten. Detta avstånd bör varken förnekas eller förminskas; horisonterna ska inte smälta samman för snabbt. Samtidigt måste predikanten förmedla textens budskap på ett sätt som talar in i åhörarnas livssituation. Som Farley uttrycker det: "To proclaim means to bring to bear a certain past event on the present in such a way as to open the future".⁴⁷

Predikan är dock mer än en textutläggning, vilket är skälet till att jag valt att tala om den som en form av teologisering. Man skulle därför kunna beskriva transfer som en dialog mellan predikans teologisering och den teologisering som sker hos åhörarna. Hur denna dialog faktiskt fungerar är emellertid svårt att fånga, men inom samtida homiletisk forskning finns ett växande intresse för mottagarens roll.⁴⁸ Ett exempel på detta är Marianne Gaardens studier, där hon undersöker hur åhörare relaterar gudstjänsten, predikan och fragment från predikan till sin egen tankevärld och livserfarenhet.⁴⁹ Hon visar bland annat att åhörare ofta tolkar det som sägs utifrån föreställningar de redan bär med sig. Detta kan leda till att en predikant får uppskattning för något som aldrig faktiskt sagts – åhöraren har då, omedvetet, anpassat budskapet till sina egna förväntningar.

Inom homiletiken har man, kanske för att möta utmaningen att skapa transfer, alltmer kommit att intressera sig för predikans funktion och form. Så talar man exempelvis om predikan som en händelse.⁵⁰ En predi-

⁴⁷ Farley, "Preaching", 72.

⁴⁸ Marlene Lorensen Ringgaard, "Nyere nordisk homiletikk: Empirisk vending, fremmedhet og resonans", *Tidsskrift for praktisk teologi* 37/1 (2020), 42–53.

⁴⁹ Marianne Gaarden, *The Third Room of Preaching: A New Empirical Approach* (Eugene: Pickwick, 2021).

⁵⁰ På svenska se Runar Eldebo, *Det homiletiska rummet: Mötet mellan predikant och lyssnare* (Örebro: Libris, 2005).

kan får gärna, menar man, innehålla inslag som utmanar och vidgar lyssnarnas tänkande och föreställningsvärld. Det kan handla om att hitta nya bilder eller uttryckssätt som bryter ”vaneseendet”, så att åhörarna kan se det bekanta som om de inte sett det förut. Det kan också handla om att ge predikan en narrativ och induktiv struktur som fångar åhörarnas intresse och engagemang och på så vis utmanar deras föreställningsvärld.⁵¹ Det finns också homiletiker som ifrågasätter den monologiska framställningsformen och prövar nya vägar för att uppnå den transfer som förkunnelsen syftar till.

I den traditionella monologiska formen försöker förkunnare i allmänhet relatera text till liv genom illustrationer i form av analogier, exempel och liknelser. Dessa illustrationer utgör en väsentlig del av predikan som teologisering, eftersom de förmedlar vad budskapet kan betyda i nuet. Illustrationerna kan ibland träffa rätt men kan också bli banala och leda till att man nedsänker det höga och stora. Ett annat problem är att åhörarna befinner sig i olika livssituationer. Om predikanten då, för att uttrycka sig provokativt, alltid utgår ifrån ett slags överstimulerat medelklassliv med arbete, familj och barn, så kan budskapet upplevas som irrelevant av stora grupper. Ibland kan man till och med fråga sig om de illustrationer en predikant föreslår överensstämmer med den teologi och det budskap som denne tror sig förmedla.

FÖRKUNNARNAS BUDSKAP

En viktig fråga är förstås vilken teologi som framträder i predikningar och vad som är deras budskap. Nystrand analyserar, i de predikoutkast hon studerar, teman som perspektiv på evangeliet, synen på uppdrag och kallelse, gudsbild, människosyn och skapelsesyn. Hon betonar att prästerna genomgående har ett närmast självavärdande anslag präglat av tröst och uppmuntran. Gud är inte dömande, utan älskande och nära. Jesus framstår dock som mer främmande. Jag har inte gjort en lika omfattande

⁵¹ Se till exempel David Buttrick, *Homiletic: Moves and Structures* (Philadelphia: Fortress, 1988); Walter Brueggemann, *The Prophetic Imagination* (Philadelphia: Fortress, 1978); idem, *Finally Comes the Poet: Daring Speech for Proclamation* (Minneapolis: Fortress, 1989).

analys av teologin i det mindre material med pingstpredikningar jag studerat. I studiet framträdde emellertid en ganska samstämmig teologi, som jag sammanfattade på följande sätt:

Gud, som skapat allt, har sänt sin son Jesus Kristus för att frälsa världen. Jesus har tagit människans synd och erbjuder henne ett nytt liv. När en person blir kristen får hon Anden, eller också sker detta vid andedopet. Hon kommer också med i en ny gemenskap. Trots frälsningen och Anden är den troende fortfarande trasig och har behov. Församlingen ska därför vara öppen, välkomnande och kärleksfull. Men kristna arbetar på sin frälsning. Det innebär att de söker sig mot Gud/Jesus för att förvandlas av Anden. När de söker sig närmare Jesus kommer de också närmare varandra. Alla kristna är indragna i missionen, en rörelse som börjar hos Gud och som präglar Nya testamentet. Missionen bärs av de troendes vittnesbörd, deras berättelser. Också detta kräver att de lever nära Jesus och låter sig förvandlas. Förvandlingsprocessen kan dock motverkas av djävulen, tidsandan, livets allmänna svårigheter, och av att man inte håller fast vid centrala kristna praktiker som bibelläsning, lyssnande på Guds röst, vittnande, bön, med mera.⁵²

Även pingstpredikanterna har ett tröstande och själavårdande budskap. Men budskapet kännetecknas också av uppmaningar. De troende ska framför allt hålla fast vid centrala religiösa praktiker både för att inte förlora sin riktning i livet och för att kunna frigöra ett rikare andligt liv och kanske också en väckelse.

I det följande ska jag försöka peka ut några områden som jag menar relaterar till frikyrklig och pentekostal förkunnelsen. Jag återkopplar därvid till påståendet att det kristna livet kan beskrivas i termer av berättelse och berättande (narrativ). Framför allt intresserar jag mig för hur det kristna livet kan förstås.⁵³

ETT ESKATOLOGISKT PERSPEKTIV

Beskrivningen av tron som en berättelse utgår från att det finns en makroplot i Bibeln som kan sammanfattas i ett antal avgörande händelser som

⁵² Andersson, "Pentekostal hermeneutik", 10.

⁵³ En god genomgång av narrationens betydelse återfinns i Alenklint, "Lammet, blodet, floden".

skapelsen, fallet, löftet till Abraham, befrielsen ur Egypten, Jesus kommande, död och uppståndelse, Andens givande, kyrkans uppdrag och Jesus återkomst. Det antas ofta vara denna berättelse som troende knyter an till, snarare än statiska läror.⁵⁴ Denna stora berättelse (eng. "grand narrative")⁵⁵ kan ge mening och etisk riktning åt såväl kyrkans som enskildas liv. Berättelsen har en eskatologisk karaktär vilket innebär att den enskilde är del av något som är större än henne själv, och att den egna döden inte är det enda meningsgivande slutet.⁵⁶ Dessutom ger berättelsen hopp.

En del homiletiker, som talar om predikanten som ledare, anknyter till det narrativa och eskatologiska perspektiv jag beskrivit ovan.⁵⁷ De ansluter därvid såväl till talet om Guds rike i evangelierna som till de nytestamentliga brevöförfattarnas eskatologiska perspektiv. Genom Jesus har Guds rike – den nya tiden – börjat bryta in mitt i den gamla tiden. Kristna "föds på nytt" genom tron och dopet och får därmed del av det nya livet, samtidigt som de befinner sig i en ständig omvändelseprocess till detta nya liv. Som ett förskott på det kommande riket får de del av den Helige Ande. De uppmaningar som finns i de nytestamentliga breven kan sammanfattas i bilden att man ska avkläda sig den gamla människan (den som hör till den gamla tiden) och ikläda sig den nya. Kristna ska alltså leva det nya livet mitt i en värld som fortfarande präglas av den gamla tidens förutsättningar. Men det nya livet och det nya tänkandet gäller inte enbart för enskilda kristna utan även för kyrkan.⁵⁸ Något förenklat kan man säga

⁵⁴ Så skriver t ex teologerna Stanley J. Grenz och John R. Franke, *Beyond Foundationalism Shaping Theology in a Postmodern Context* (Louisville: Westminster John Knox, 2001) att varje mänsklig gemenskap konstruerar sitt språk, och via sitt språk, sin värld. Att vara en kristen är då att tillhöra en specifik och unik språkvärld, en berättelse. Den här berättelsen kan inte översättas. Det är en värld man lever i som del av en gemenskap. Man omvänds till denna värld.

⁵⁵ Jean-François Lyotard, *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge* (Manchester: Manchester University Press, 1984).

⁵⁶ Frank Kermode, *The Sense of an Ending: Studies in the Theory of Fiction* (Oxford: Oxford University Press, 1967).

⁵⁷ William E. Hull, *Strategic Preaching: The Role of the Pulpit in Pastoral Leadership* (St. Louis: Chalice, 2006).

⁵⁸ Så talar exempelvis Lars Råmunddal, "Hva gjør forkynnelsen menighetsutviklende", i *Bygge Kirke: Bidrag till en teologi för menighetsutvikling*, redigerad av idem (Kristiansand: SJLT Publishing, 2020), 425–458, om förkunnelsen som "menighetsbyggende" och relaterar predikan till "menighetsutvikling og endringsledelse".

att kyrkan är det nya folket, i vilket den kristna identitet man fått del av är överordnad andra identiteter, samtidigt som man lever kvar i den gamla världen. Kyrkan har därigenom att gestalta försoningen i världen, den är staden på berget som alla kan se. Därför är det oerhört viktigt för Paulus att till exempel konflikter mellan jude- och hednakristna inte får splittra kyrkan. Slutligen tycks Paulus tänka sig att kyrkan hålls samman och byggs upp genom ett slags ömsesidigt beroende, eftersom alla har fått gåvor som utgör deras speciella bidrag och som alla är nödvändiga för de kristnas uppbyggelse.

MOTTAGARNA, FÖRSAMLINGSSYNNEN

Den syn på den kristna berättelsen och på förkunnelsens funktion, som jag beskrivit ovan, har ofta förknippats med en församlingstyp som till viss del kan sägas definieras utifrån sina ytterkanter, eftersom det är tydligt vilka som är ”med” eller inte. Medlemmarna delar en gemensam syn på sin plats i tillvaron och på den kamp som det innebär att vara en pilgrim.⁵⁹ Vi möter en samtida variant av detta synsätt i Jessica Mobergs etnografiska studium av en karismatisk kyrka i Stockholm.⁶⁰ Moberg inser att de unga vuxna hon följer i sitt studium försöker leva ”överlätna liv” mitt i det som de uppfattade som en hotande omvärld.⁶¹ Hon konstaterar också att de har olika strategier på flera nivåer för att kunna leva sådana liv. Moberg talar om en kristen *habitus* (tillstånd) inte endast som ett sätt att tänka om världen eller att tala om världen utan också ett sätt att vara i världen både som enskild och tillsammans som kristna. I studien anför

⁵⁹ Det jag beskriver som en kyrka av omvända kan jämföras med en kyrka som i stället har ett tydligt centrum men inga klara yttergränser. I en sådan kyrka kan människor röra sig fram och tillbaka i förhållande till det som ses som centrum och därmed befinna sig på olika positioner i sin religiösa tro. Frågan om huruvida någon är ”med” eller inte blir oklar eller till och med irrelevant. Det är inte heller säkert att man upplever ett främlingskap i samhället.

⁶⁰ Jessica Moberg, *Piety, Intimacy, and Mobility: A Case Study of Charismatic Christianity in Present-Day Stockholm* (Avhandling: Göteborgs universitet och Södertörns högskola, 2013).

⁶¹ Det omgivande samhället kännetecknas, menar Moberg, av ett sökande efter intimitet och autenticitet men det präglas också av de-traditionalism, konsumism, det vill säga att man söker efter de miljöer som bäst kan svara mot de egna behoven, och radikalt tvivel (att man hela tiden är medveten om att det också finns andra meningsskapande tolkningsalternativ).

hon således bland annat exempel på hur de unga människor hon studerar försöker agera kristet i olika vardagssituationer. Hon undersöker också hur det kristna sättet att leva formas genom olika typer av kroppsliga praktiker (hur man tillbeder, kramas, handpåläggning, håller avstånd etcetera), genom ritualer (personligt, i grupper och i gudstjänsten) och materiellt (kläder, symboler, bibelposters, med mera). I flera andra studier uppmärksammas att till exempel pingstvännerna uppfattar ett främlingskap och en åtskillnad från samhället i övrigt.⁶²

ETT PENTEKOSTALT PERSPEKTIV

Påståendet att det kristna livet är en berättelse kan tolkas på ett delvis annat sätt än det jag beskrivit ovan. Inom modern berättarteori anser man att människor skapar mening i sina liv genom ett narrativt tänkande i vilket ren succession omvandlas till meningsfulla konfigurationer.⁶³ När Paul Ricoeur ska förklara denna process säger han att livet måste berättas och berättelserna måste levas.⁶⁴ Det första ledet indikerar att våra liv är fyllda av händelser, platser, människor, med mera och att allt löper på i kronologisk tid. Men om någon frågar om min dag, min semester, mitt äktenskap, mitt liv, etcetera, så skapar jag ett slags meningsfull konfiguration som blir tematisk tid i form av till exempel "min dag" eller "mitt liv". Detta tänkande, antar man, har stor betydelse bland annat för vår etik och vår identitet. Det andra ledet, att berättelserna måste levas, markerar att vi inte skapar dessa tolkningar helt på egen hand utan att vi genom vår kultur har tillgång till mönster som visar hur dessa konfigurationer kan göras. Frågan om kristen tro som en berättelse blir, givet detta resonemang, om kristna skapar dessa konfigurationer på ett särskilt sätt och om

⁶² Se till exempel Ulla Moberg, *Språkbruk och interaktion i en svensk pingstförsamling: En kommunikationsetnografisk studie* (Avhandling: Uppsala universitet, 1998); och Andreas Thörn, *En framgångsrik främling: Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, självbild i historieskrivning och verksamhet 1910–1980* (Avhandling: Örebro universitet, 2014).

⁶³ För en översikt se Hanna Meretoja, "Life and narrative", i *The Routledge Companion to Narrative Theory*, redigerad av P. Dawson och M. Mäkelä (New York: Routledge, 2022), 273–285.

⁶⁴ Paul Ricoeur, "Life in Quest of Narrative", i *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation*, redigerad av David Wood (London: Routledge, 1991), 20–33.

de därvid relaterar till andra mönster än de som dominerar i samhället i övrigt.

Påståendet att kristna tolkar livet narrativt kan alltså beteckna att de förstår livet och sin identitet i relation till den större kristna berättelsen. Det kan också betyda att troende ser orsaks- eller meningssammanhang i det som sker, som de relaterar direkt till religiösa faktorer som Guds eller andra andliga makters agerande.⁶⁵ Om man utgår från det senare synsättet kan man anta att både gudstjänsten och predikan har till syfte att peka ut hur, var och varför Gud verkar i världen och att visa på hur människors erfarenheter i livet kan förstås på ett kristet sätt samt hur Guds kraft så att säga kan frigöras i de troendes liv.

De båda varianterna av kristen narrativ livstolkning förekommer ofta sida vid sida i pentekostala sammanhang. Så kan såväl förkunnelsen som böner och vittnesbörd betona Guds, eller andra makters, direkta inverkan i det som sker. Men samtidigt kan man tala om livet som oförutsägbart och oläsligt och betona att kristna ska hålla fast vid sin tro vad som än sker. Jag har intresserat mig för hur denna situation hanteras. Ibland framstår det som en närmast olöslig spänning där de förväntningar man har på Guds ingripande inte svarar mot de erfarenheter man gör i livet. Så säger exempelvis de unga kristna vi intervjuat att gudsmöten haft en avgörande betydelse i deras liv och de beskriver den kristna tron som en relation med Gud eller Jesus.⁶⁶ Men samtidigt har de haft att acceptera en vardagssituation där Gud kan upplevas som långt borta och som går på tvärs med förkunnelsen i till exempel konferenser.⁶⁷ Det tycks vanligt att

⁶⁵ I de pingstpredikningar jag studerat relaterar man i första hand till Gud och möjligen till en ond makt. Kanske är det vanligare på andra håll att också relatera till "the forgotten middle", det vill säga änglar, demoner, etcetera.

⁶⁶ Relation är ett av många begrepp som så att säga aldrig "packas upp". Det samma gäller för talet om andliga upplevelser eller för den delen ord som "överlåtelse". Etnografiska forskare som Miranda Klaver, *This is My Desire: A Semiotic Perspective on Conversion in an Evangelical Seeker Church and a Pentecostal Church in the Netherlands* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011), har också lagt märke till att de beskrivningar som ges i förkunnelsen av till exempel en omvändelse till kristen tro inte alls behöver sammanfalla med människors faktiska erfarenheter.

⁶⁷ Greger Andersson, Roland Spjuth och Fredrik Wenell, "Unga i karismatiska och evangelikala kyrkor resonerar om sin tro", *SJLT* 4 (2017), 1–22.

utgå från den första narrativa varianten och uppfatta mer direkta gudsingripanden som ett slags ynnest. Ofta förefaller det som att Gud bara verkar i det goda som sker medan det andra som händer i livet inte kräver någon särskild förklaring. Man verkar också medveten om att det finns alternativa förklaringar till det som sker.⁶⁸

Oavsett hur man beskriver den kristna tron som en berättelse så befinner sig kyrkan och enskilda kristna i spänningen mellan kyrkans berättelse och de berättelser som dominerar i samhället. Walter Brueggemann använder exilen och diasporan som metafor för detta tillstånd.⁶⁹ Stanley Hauerwas och William H. Willimon beskriver kristna som "resident aliens".⁷⁰ Kristna är då indragna i en kamp om verklighetens tydning som både rör förståelsen av det egna livet och av tillvaron i stort.

SAMMANFATTNING, VIDARE FORSKNING

Jag har i denna artikel utgått från att predikan alltid är teologisering. Det innebär att jag inte godtar påståendet, som man kan möta hos en del förkunnare, att de predikar Guds rena ord utan tolkning. När jag har talat om teologisering har jag hävdad att en predikant förhandlar texternas betydelse i relation till Bibeln som helhet, traditionen och teologin, samtiden och predikantens uppfattning om åhörarna och deras situation. Syftet med predikan är att det ska uppstå ett möte mellan Guds ord och åhörarnas livsvärld som ska leda till någon form av transformation.

Givet denna beskrivning av predikan som tolkning uppstår ett problem med viktningen mellan de olika inslagen i processen. Något förenklat kan man säga att det är två uppgifter som kan komma i konflikt med varandra: ambitionen att göra texterna rättvisa och viljan att skapa förutsättningar för ett möte mellan texten och åhörarnas livsvärld. I artikeln

⁶⁸ Detta sägs känneteckna vår tid, se Charles Taylor, *A Secular Age* (Cambridge: Belknap, 2007).

⁶⁹ Walter Brueggemann, *Cadences of Home: Preaching among Exiles* (Louisville: Westminster John Knox, 1997).

⁷⁰ Stanley Hauerwas och William H Willimon, *Resident Aliens: Life in the Christian Colony* (Nashville: Abingdon, 1989).

har jag valt att beskriva två sätt att ta sig an denna spänning: bron respektive väven. Det ena anslaget betonar avståndet mellan textvärld och livsvärld och behovet av att översätta texterna eller att öppna dem och därmed skapa förutsättningar för ett möte mellan åhörare och text. Det andra anslaget betonar i stället närhet mellan textvärld och livsvärld. En viktig fråga när det gäller vävmodellen är om denna bara beskriver predikan som framställningsform eller om den också beskriver själva tolkningsprocessen. Ibland tycks det senare gälla. Predikantens lyssnande på texten går då närmast ut på att känna in vilka associationer texten väcker för honom eller henne.⁷¹ Jag har med begrepp från Umberto Eco beskrivit detta som att predikanterna *använder* texterna snarare än *tolkar* dem. Denna "fria tolkning" kan tyckas godtycklig men den verkar i allmänhet vara reglerad av det som kan beskrivas som en "trons regel". Denna regel innebär att metoden inte används för att konstruera ny lära.

Oavsett modell är predikan som teologisering en komplicerad tolkningsprocess och det finns flera tänkbara misstag en förkunnare kan göra. Ett sådant är att fastna i textens historiska betydelse så att det aldrig uppstår en dialog med åhörarna och deras liv. Ett annat är att inte relatera den enskilda texten till teologin och trons centrum i Kristus eller att i så hög grad fokusera på detta centrum att man inte gör den enskilda texten rättvisa. Förkunnare kan också komma att bortse från att lyssna till den långa tolkningstradition som finns inom kyrkan och glömma att man själv alltid befinner sig i en historisk kontext som påverkar tolkningen. Slutligen kan förkunnaren vara så fokuserad på att framföra ett relevant budskap till samtiden att han eller hon glömmer att verkligen lyssna till texten.

Den balansering som görs mellan en enskild text och Bibeln som helhet och teologin är inte heller okomplicerad. Här kan det uppstå spänningar mellan en texts betydelse i kontext och hur den tolkas utifrån exempelvis en frälsningshistorisk läsning. Det kan också uppstå spänningar

⁷¹ I vissa sammanhang där man förordar detta lyssnade händer det att predikanterna hänvisar till att de själva har ett slags inspiration, som innebär att Gud talar genom de funderingar och associationer de förmedlar. Ibland säger förkunnare också att man "fått budskapet från Gud".

såväl mellan texter och textnivåer som i relation till kyrkans, förkunnarnas eller åhörarnas teologi. Här är förstås frågan om, och i så fall i vilken grad, dessa spänningar ska synliggöras eller om predikanten ska skapa en harmoniserande tolkning. Den senare frågan relaterar nära till samtidsaspekten. Både i mitt material och i till exempel Nystrands är det uppenbart att vissa övernaturliga inslag, inte minst demoner och exorcism men även helande, tonas ner eller tolkas symboliskt/allegoriskt.

När det gäller tillämpningen bör förstås en predikant vara klar över vad som är syftet med förkunnelsen. Man behöver också vara noga med vilka illustrationer man väljer. Det kan också vara viktigt att söka nya vägar för att skapa en transfer mellan text och liv. Mina egna viktigaste erfarenheter av detta kommer från enkla bibelsamtal i exempelvis den form som Alfa och Beta erbjuder. I dessa sammanhang kan man få vara med om tillfällen då det skapas en verklig dialog mellan texterna och människors livserfarenheter. Det senare är nödvändigt om kristna befinner sig i den kamp om tillvarons tolkning som betoningen av tron som en riktningsgivande berättelse och ett tolkningsperspektiv gör gällande.

När det gäller framtida studier så skulle det vara angeläget att göra ett större studium av frikyrklig och pentekostal predikan och jämföra den teologi och den syn på det kristna livet som då framträder med studier som Nystrands på Svenska kyrkan. Ett sådant studium skulle också, om det görs jämförelser över tid, kunna visa på betydelseförskjutningar och dolda omförhandlingar av teologin även inom en och samma rörelse.